

erkänna den stora tacksamhetsskulden till Ceciliarörelsens banbrytare och främsta målsmän, Proske, Aiblinger, Ett, m. fl., genom vilkas samlarnit de tyska biblioteken ofta ha erhållit sitt förråd av tonsättningar från Palestrinas epok och vilkas studier möjliggjort ett historiskt förståande av denna konstart och en brytning med den föregående tidens osakliga moderniseringsarbete. Men det ledde rörelsen in på banor, där den slaviska efterhärmingen in i detalj av Palestrina ansågs som höjden av konstnärlighet och kyrklig lämplighet och det är detta epigoneri, som man nu befriat sig från. Därvidlag har den nya generationen av mer el. mindre moderna tonsättare (Neutöner) spelat en stor roll och man kan i närvarande stund säga, att denna falang med män som Pfeiffer, van Nuffel, Lemacher, Philipp, Kromolicki m. fl., spela en dominerande roll i den nya Cecilianismen. — Åter ha vi ett bevis för, att den nya musiken och den nya musikforskningen f. n. gå hand i hand. Resultatet måste därför bli det allra bästa.

Carl-Allan Moberg,
(Uppsala),

Brev till en kyrkomusiker med anledning av en resa i Tyskland och Österrike sommaren 1931.

Stockholm, aug. 1931.

Käre Walter!

Du har bett mig att i ett brev berätta några intryck från min utlandsresa i somras. Då jag antar, att Du såsom kyrkomusiker är mest intresserad av mina kyrkomusikaliska upplevelser, kommer jag också att ägna dessa det mesta utrymmet, utan att dock helt förbigå mina intryck av exempelvis opera och musikpedagogik, väl vetande att intet musikaliskt är Dig främmande!

Men nu till saken! Det första målet för min resa var Wien. Utan att på förhand veta det, kom jag just lagom för att få vara med om "Wiener Festwochen", som bl. a. bjödo på en mängd konserter och festföreställningar på operan. Redan samma kväll jag anlände till Wien, fick jag på operan höra "På Sicilien" och "Pajazzo" med de gamla kända tenorerna Piccaver och Slezak, och ett par dagar senare såsom inledning till Wiener Festwochen, "Figaros bröllop" i nyinstudering och ny regi. Föreställningarna voro bra utan att vara glänsande. En jämförelse med vår svenska opera utfaller icke odelat till Wieneroperans förmån. I de båda veristiska operorna var det påfallande, hur litet man gjorde av de dramatiska impulser, som denna musik giver. I Stockholm har jag sett dem bättre tillvaratagna. Och mot den perfekta Mozarttolkning, varmed en John Forsell skämt hört vår huvudstad's operapublik, stod sig Wieneroperans Almadiva ganska slätt. Den bästa sången presterade Irene Eisinger som Susanna, gäst från Berlinoperan. Den nya regin var myc-

ket effektivt med små medel. Scenen naturligtvis modernistiskt i flera avsatser. Den wienska operapubliken är mycket lättörd, såväl till bifall som missnöje. Där saknades varken bravorop eller hyssningar.

Programmet för Wiener Festwochen upptog även en del kyrkokonserter. Sålunda hörde jag i Schubertkirche en konsert upptagande tonsättningar för kör, orgel och orkester av nu levande österrikiska tonsättare, såsom Viktor Dostal, Franz X. Müller och Josef V. Wöss. I Karlskirche bevistade jag en konsert till förmån för denna kyrkas restaurering. Här var programmet tämligen brokigt sammansatt, upptagande solosånger, mänskörer med orgel, cellosoli, en stråkkvintett och orgelsoli. De senare funtios inté närmare specificerade på programmet, som endast uppgav, att de utfördes av professor Boschetti, solokorrepetitor vid statsoperan m. m. Döm om min förvåning, då jag får höra honom avsluta programmet med att för fullt verk på orgeln spela den österrikiska folksången, Haydns välkända melodi! Tänk Dig själv, hur det skulle vara, om Du i Din kyrka skulle avsluta en kyrkokonsert med att på samma sätt spela t. ex. "Ur svenska hjärtans djup" eller "Du gamla, du fria"!!!

Större behållning hade jag då av de två orgelkonserter jag bevistade i Stefanskirche. Dylika konserter hållas varje onsdag kväll av kyrkans båda organister Wilhelm Mück och Karl Walter alternerande. Den senare hade vänligheten att giva mig anvisning på speciellt wienska orgelkompositörer såsom Josef Lechthaler, Franz Schmidt, Albrechtsberger m. fl.

I Stefanskirche fick jag också höra ett synnerligen förnämligt framförande av Beethovens Missa Solemnis under ledning av domkapellmästaren, prof. Habel. Trots att kören på grund av orgelläktares ringa djup men stora utsträckning i sidled måste gruppera sig åt sidorna med örkestern i mitten, fanns intet övrigt att önska beträffande tonrenhet och rytmisk precision.

Av den kyrkomusik som utfördes i samband med gudstjänsterna fick jag bl. a. höra Bruckners f-moll mässa i Augustinerkirche. Till mina intryck från gudstjänstlivet får väl också räknas åskådandet av den stora katolska procession, som kallas "Fronleichnam". I en stor procession, i vilken alla möjliga korporationer taga del, såsom scouter, gymnaster, soldater, föreningar av olika slag, munkar och präster, vitklädda unga flickor med blommor i händerna, somliga bärande prunkande fanor och standar, andra madonnabilder, tåga människorna till sina kyrkor för att smycka dem och deras altaren. Processionen som jag blev vittne till, berörde endast ett område av Wien, Bezirk II, men var dock så stor, att den behövde en tid av 40 minuter att passera. I densamma deltog flera musikkårer, spelande en mycket långsam processionsmarsch. Några dagar tidigare hade en liknande procession ägt rum inom Bezirk I, i vilken även regeringen tagit del.

Av profankonserter bjödo Wiener Festwochen på en del friluftskonserter i Burggarten, där jag bl. a. hörde ett program betitlat "Valsdynastien Strauss". Som den största upplevelsen under hela min utlandsvistelse måste jag dock beteckna en konsert i Grosser Musikvereinsaal av Wiener Philharmoniker under ledning av Felix Weingartner. Denne benådade dirigent, en av de främsta i världen, och tidigare verksam i Wien, har nu

sin huvudsakliga verksamhet förlagd till Basel. Att wienarne dock hade honom i tacksamt minne visade till fullo den ovationsartade hyllning han blev föremål för, då han uppenbarade sig på dirigentpulten. Applåderna tycktes aldrig vilja taga slut. Programmet upptog Haydns militärsymfoni G-dur, Brahms F-dur symfoni och Beethovens femte i c-moll. Weingartner dirigerade hela konserten utan partitur, och tolkningen var suveränt genialisk, såsom endast en verklig mästare förmår det. Det kan icke beskrivas, det måste höras. Jag fick med den konserten ett minne för livet.

Ett utomordentligt sympatiskt intryck fick jag också av den franske tenoren Burdino, som med sina tvenne konserter helt lade wienpubliken för sina fötter.

Vid mitt besök i Wien gästades den österrikiska huvudstaden av en svensk manskör, Mercuriordens sångkör, som under Bror Arrhenius ledning och med operasångarna David Stockman och Leon Björker som solister vann en berättigad framgång.

Mina upplevelser i musikpedagogiskt hänseende beröra huvudsakligen sångundervisningen. Under första delen av min vistelse i Wien hade jag stor behållning av hospitationer i musikakademien hos professorerna Enders, Lierhammer, de Kúyper, Marck-Neusser, samt genom besök hos de italienska sånglärarna Ceconi och de Sanctis, och den senare delen ägnade jag åt hospitationer i skolsång i olika läroanstalter. Jag ämnar här icke närmare ingå på den österrikiska skolsångsundervisningen, vare nog sagt, att man här så vitt möjligt i sångundervisningen sökt genomföra arbets-skolans principer, och att Du, därest Du närmare intresserar Dig för denna sak, med fördel kan taga del av Anna Lechners bok "Ein froher Weg ins Reich der Töne", utgiven på Deutscher Verlag für Jugend und Volk, Burgring 9. Wien.

Efter drygt 14 dagars vistelse i Wien ställde jag färden till Leipzig, den tyska kyrkomusikens huvudstad, dit jag anlände en söndagsmorgon just lagom för att i Nicolaikirche få höra Tomanerkören under sin dirigent prof. Karl Straube utföra Bachkantaten nr 135 "Ach, Herr, mich armen Sünder". Tomanerna fick jag sedan tillfälle att höra vid följande fredags "Motette" i Thomaskirche, där kören utförde kompositioner av Ludvig Senfl och David Köhler (båda från 1500-talets förra hälft). Tomaskyrkans organist Günther Ramin inledde "motetten" med Sweelincks kromatiska fantasi. Därjämte förekom en *mycket* kort predikan med åtföljande församlingssång. Följande dag, lördagen, upprepades den musikaliska delen av "motetten". Vid båda tillfällena var Tomaskyrkan nästan fylld av åhörare. Följande söndag sjöngo tomanerna Bachkantaten "Ich ruf'zu dir, Herr Christ", nr. 177, i Tomaskyrkan. Ett besök i Leipzig från en fredag till en söndag kan således ur kyrkomusikalisk synpunkt väl löna sig.

I den vid Augustusplatz liggande universitetskyrkan var jag med om en midsommarvesper. Det var påfallande, hur livligt församlingen deltog i responsorierna. Men så fanns också på de tryckta ordningarna för gudstjänsten noterna utsatta till de delar, som församlingen skulle utföra. Något som även borde praktiseras i vårt land i större utsträckning än hit-

tills. Här förekom också bl. a. växelsång mellan två körer. Universitetskyrkan eller S:t Paulskirche, som den också heter, äger nämligen två läktare, den ena ovanför altaret, från vilka körerna gjorde sig alldeles förträffligt.

Jag hade hoppats att få åhöra undervisningen i Tomasskolan, där Tomanerkören får sin utbildning. Men härtill sade professor Straube ett bestämt nej. Dylika besök medgivas nämligen icke med hänsyn till att undervisningen anses bli lidande därav. Elevernas uppmärksamhet splittras, då en främling är närvarande vid lektionerna.

I stället beredde mig prof. Straube tillfälle att på mycket nära håll få följa examensproven vid kyrkomusikaliska institutet, vars föreståndare han är. Tyvärr medgav icke tiden ett fullständigt utnyttjande av detta vänliga erbjudande, men provet i ett ämne av de 13, i vilka en blivande kyrkomusiker där examineras, blev jag i tillfälle att höra.

De tretton examensämnen äro (huvudämnen): teori, liturgisk orgel-spelning, virtuos orgel-spelning, pianospelning, liturgik, sång, kör- och orkesterdirigering och (biämnen) musikediktat och gehörsövning, formlära, musikhistoria, orgelns byggnad, instrumentation samt partiturspelning. Jag åhörde examen i virtuos orgel-spelning. Den ägde rum i konservatoriets konsertsal, som äger en orgel med 74 ljudande stämmor. (Till elevernas förfogande stå dessutom inte mindre än 8 överspelningsorglar med 3 manualer och pedal.) Framme på estraden tager examensnämnden plats. Man ser där prof. Straube, av vilken examinanden är elev, Günter Ramin, organisten i Nicolaikirche. Hoyer, en annan leipzigerorganist Högner, förre kantoren i Kreuzkirche i Dresden prof. Richter m. fl. Och bland de närvarande antecknar protokollföreläsaren även "Justus Silbermann aus Schweden"! Examen tager sin början. Examinanden skall spela icke mindre än 5 examensstycken, varav ett skall vara instuderat helt och hållet på egen hand utan lärarens ledning. Nu har examinanden tagit plats och börjar. Man känner igen förebilden i tekniken. Det är Ramins stora åthävor och publiktjusande ålningar. (Vill man se motsatsen till detta spelsätt bör man gå till den berömde hamburgerorganisten Alfred Sittard, som även under de svåraste passager iakttagit det mest obesvärade lugn). Examensstyckena voro: Buxtehude: Preludium och fuga, f-moll; Brahms: Preludium och fuga, e-moll; Bach: Passacaglia, c-moll; Reger: Fantasi över koralen "Ein fester Burg", samt Wetz: Passacaglia och fuga, op. 55.

Efter detta företogs icke mindre än 11 "Stichprobe" ur examinandens repertoire, huvudsakligen fugor och koralförspel av Bach, varefter slutligen examinanden från bladet fick spela fugan ur Rheinbergers Dess-dursonat op. 154. Som synes en ganska vidlyftig tentamen, vilken i ett enda ämne, med en enda examinand tog 2 timmar i anspråk.

Sångavdelningen i Leipzigerkonservatoriet förestås av den svenskfödde Hjalmar Arlberg, son till den bekante operasångaren och sångläraren i Stockholm Fritz Arlberg. Genom dennes förmedling fick jag hospitera hos samtliga konservatoriets sånglärare, bland vilka märktes den berömda sångerskan Elena Gerhardt. Den utomordentligt vänlige Hjalmar Arlberg beredde mig dessutom tillfälle att närvara vid sångproven i musik-

lärareexamen. Denna examen avlägges i Leipzig vid universitetet. I sångprovet ingingo förhör i teori och formlära, musikhistoria, deklamation, sångteori, musikens fysikaliska sida, solosång med a vista prov samt undervisningsprov med en skolklass. Alltsammans på en dag med inemot ett dussin examinander! En jämförelse beträffande insikter och färdigheter med våra svenska musiklärarekandidater ställer de svenska musiklärarna i en ganska förmånlig dager. Deras röstmaterial är t. ex. överlägset de tyska kollegernas, under det att de senares förmåga att sjunga från bladet är större än svenskarnas. I undervisningsskicklighet förefalla de jämnspelta. Undervisningsproven försiggingo med samma skolklass för samtliga examinander oavbrutet. Jag måste verkligen beundra de pigga och duktiga tyska skolbarnen, som utan att tröttna höllo ut med en över två timmar lång sånglektion. Deras kunskaper och uthållighet imponerade tydligen också på en äldre dam bland åhörarna, som menade, att en nation vilken har en sådan tillgång "kann man nicht ausradieren, wie die Franzosen es wollen"!

Innan jag lämnade Leipzig hade jag naturligtvis hunnit med en del elevkonserter och några operaföreställningar. Jag såg bl. a. "Rigoletto", "Eugen Onegin" och Bohème, samt en operett "Im weissen Rösl", vilken drog fulla hus.

Till Berlin reste jag för att deltaga i den musikpedagogiska kurs för utflänningar, som varje sommar anordnas av Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht, Musikabteilung, Berlin W. 35, Potsdamer Strasse 120. Jag har även ett par år tidigare deltagit i nämnda kurser och har haft stor glädje därav. Det synes mig, som om denna möjlighet alltför litet utnyttjades av svenskarna. Jag är övertygad om att Du skulle ha stor behållning av att ett år deltaga i en sådan kurs. Skriv och begär prospect.

Kursen omfattade musikpedagogiska föredrag och hospitationer i alla möjliga läroanstalter från kindergarten t. o. m. Hochschule für Musik och andra därmed jämförliga privata konservatorier. I år var kursen uppdelad i tvänne sektioner, den ena omfattande skolmusiker och privatlärare, den andra omfattande yrkesmusiker. Denna uppdelning, som för övrigt emanerade från ett förslag av en svensk deltagare vid fjolårets kurs, möjliggör en djupare gående specialisering i skilda ämnesgrupper och gör ett upprepat deltagande i kurserna verkligt lönande. Synnerligen givande var besöket i musikhögskolans instrumentsamling: att få gå omkring och njuta av den härliga och egenartade klangen av instrument, vilka en gång tillhört exempelvis en Johann Sebastian Bach, eller att i universitetsbiblioteket få se de stora mästarnas manuskript och de sagolika pränten av medeltidens notskatter. Det var stunder av andaktsfylld stämning.

Men vid musikhögskolan gavs icke blott tillfälle till fördjupanden i gångna tiders musikliv. Knappast någon musikundervisningsanstalt är väl som musikhögskolan i Berlin med sin tid, då det gäller det modernaste inom musiken. Hindemith och Schreker äro namn, som borga för att inom undervisningen i komposition de allra nyaste vindarna blåsa. Den till musikhögskolan hörande radio- och grammofonavdelningen är kanske

den modernaste i sitt slag i världen. Till denna anstalt äro knutna de duktigaste ingenjörer och uppfinnare, som Tyskland kan uppvisa. Mycket av vad vi fingo se låg också och väntade på patentskydd och kunde därför endast bli föremål för ett mycket ytligt iakttagande. Denna tekniska avdelning tages också i undervisningens tjänst. Eleverna få göra inspelningar tid efter annan, varvid deras utveckling konstateras. Vidare få eleverna redan vid musikhögskolan göra de erfarenheter, som våra svenska artister få göra först framför "sockerbiten" hos hr Jerring. — Endast två år gammal är avdelningen för elektrisk musik. Man framställer toner på elektrisk väg. Utrymmet medgiver här icke ett närmare ingående på det intressanta ämnet, utan jag får nöja mig med att omtala, att man med elektricitetens tillhjälp kan frambringa icke blott bestämda tonhöjder utan även olika klangfärger. De senare bestämmas av vissa övertoner, de s. k. formanterna. Man kan med utomordentlig klangidentitet härma t. ex. en oboe, en flöjt, en cello, o. v. s. (jag hörde på detta sätt solostämman i en klassisk flöjtkonsert föredragas högst förträffligt) ja, t. o. m. människoröstens olika vokaler. Snart kanske man får höra en helt och hållet "elektrisk" sångare!!

Tekniken på detta område ligger ännu på ett mycket ofullkomligt stadium, men utan tvivel finnas här möjligheter, som ytterligare utvecklade, kunna få synnerligen vittgående konsekvenser för allt vad musikutövning heter.

Samtliga deltagare i den ovannämnda musikpedagogiska kursen voro en afton inviterade till den framstående pianisten Edvin Fischer, vilken ju särskilt som Bach- och Beethoven-tolkare vunnit stor ryktbarhet. Den aftonen blev en upplevelse. I sitt charmanta hem vid Kaiserallé, där varje liten detalj var ett dyrbart konstverk, hade Fischer den aftonen även samlat en del tyska musiker och musikälskare. Det blev en helafton av oförglömmelig stämning, en sådan som endast kan åstadkommas i ett hem, och då ett verkligt konstnärligt program improviseras. Värden själv var naturligtvis flitigast, föredragande framförallt Bach än på en av sina båda utsökta Steinwayflyglar än på sin clavecin. Tillsammans med den i Sverige bekante pianisten Wilhelm Kempff utförde han på två flyglar en pianokonsert av Bach. En ung tyska, vars namn jag tyvärr glömt, sjöng med stor framgång, och även en dansk sångerska tillvann sig varmt erkännande. Den svenska pianisten Fritiof Kjellberg skördade berättigat bifall genom sitt föredrag av Brahms, och en annan svensk sjöng till eget ackompanjemang några svenska folkvisor.

Slutligen extemporerades med hrr Fischer och Kempff vid flyglarna och med den röstbegåvade delen av gästerna som kör och solister en av Bachs världsliga kantater. Det var obeskrivligt roligt. Här öppnades åtminstone för mig en helt ny värld av sund och saftig humor. I det dråpliga framförandet visade sig hr Fischer även vara en högst förträfflig buffasångare!!

I den musikpedagogiska kursen ingick även ett besök i Hinrich Medaus gymnastikinstitut. Medau bygger i sin undervisning på det harmoniska sambandet mellan rörelse och musik och hans elevuppvisningar voro verk-

ligen glänsande. Han är tydligen inne på en helt ny väg, i synnerhet genom sitt bedrivande av bollgymnastik.

Konsertsäsongen var ohjälpligt tilländalupen vid min ankomst till Berlin. En av stadens 3 operor hade redan stängt för säsongen. De två andra gjorde just sina sista föreställningar. Av dessa har nu den s. k. Krolloper, Staatoper am Platz der Republik, stängts för obestämd framtid. Jag fick bevittna ett par av dess allra sista föreställningar. Krolloper är en rätt ny operabyggnad och på dess högmoderna scen ha också de allra senaste strävandena inom tysk operakonst presenterats för allmänheten. Dess stängning, som naturligtvis är en följd av de dåliga tiderna, torde också kunna betraktas som ett dråpslag för den tyska operamodernismen.

Operetten tycks däremot ha högsäsong och här saknas heller inte publiken. Vid Kurfürstendamm firar Max Reinhardts regi stora triumfer med den nya insceneringen av "Den sköna Helena" och på Metropolteatern applåderar man den berömde tyske baritonisten Michael Bohnen i operetten "Die Toni aus Wien". Vad jag sett av operett har varit av hög konstnärlig kvalitet: första klass artister både bland sångare och skådespelare. Har publikens smak för operett lockat över de framstående artisterna till denna konstart, eller ha de utmärkta artisterna dragit publikens intresse till operetten? Säkerligen har här ägt rum en växelverkan, som i varje fall haft till följd, att den tyska operetten står på en ovanligt hög ståndpunkt just nu.

Härmed skulle jag kunna sluta min reseberättelse, ty från Berlin ställde jag färden direkt hem till Sverige. Min framställning skulle dock sakna en viktig detalj, visserligen icke direkt musikalisk, om jag icke omnämnde de överväldigande intryck, jag erhöll vid mitt besök i det nyligen inrättade s. k. Pergamon-muséet i Berlin. I naturligt storlek har man uppställt konstskatter i arkitektur och skulptur från Grekland och Babylon. Den som besöker Berlin utan att bese Pergamonmuséet går miste om en upplevelse av ovanliga mått.

Att läsningen av dessa rader skall skänka Dig åtminstone någon behållning och glädje, önskar till sist

Din vän

Justus Silbermann.

Utställningen av bysantinsk konst i Paris.

I Pavillong de Marsan i Louvre har i sommar hållits en utställning, som tilldragit sig ett enastående intresse. Där har tack vare ett omfattande internationellt samarbete samlats nära tusen bysantinska konstföremål, representerande en tid på halftannat årtusende.

Bysantinsk konst innebär i populär uppfattning något stramt, hierarkiskt, dött — i motsats till västerländskt individuellt och organiskt liv. Det är väl endast fackmännen, som känt till hur felaktig denna föreställning är. Men denna utställning ger klart besked om vilket rikt liv och vilka individuella strömningar, som finnas i denna egenartade konst.